

ЗИМУЮЧІ ТА ПРОЛІТНІ ВОДНО-БОЛОТЯНІ ПТАХИ НЕТИШИНСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА

В.П. Ільчук^{1,2}, Т.М. Жерліцина¹, В.О. Гедзюк^{1,2}, П.М. Гринюк², В.І. Бондарець¹

¹ Українське товариство охорони птахів; а/с 33, м. Київ, 01103, Україна
Ukrainian Society for the Protection of Birds; PO Box 33, Kyiv, 01103, Ukraine

² Західноукраїнське орнітологічне товариство; вул. Театральна, 18, м. Львів, 79008, Україна
West-Ukrainian Ornithological Society; Teatralna str. 18, Lviv, 79008, Ukraine

✉ В.П. Ільчук (V.P. Ilchuk), e-mail: v.ilchuk@ukr.net; Vasyl Ilchuk <https://orcid.org/0000-0003-1206-0994>;

 Vladyslav Hedziuk <https://orcid.org/0000-0002-0387-4729>; Petro Hryniuk <https://orcid.org/0000-0003-2548-1202>

Wintering and migrating wetland birds of the Netishyn reservoir. – V.P. Ilchuk, T.M. Zherlitsyna, V.O. Hedziuk, P.M. Hryniuk, V.I. Bondarets. – *Berkut*. 30 (1). 2021. – The Netishyn reservoir is located in the northern part of Khmelnytsky region (West Ukraine). It is the cooling pond of the Khmelnytsky nuclear power station. Its area at a normal backwater level is 20 km². During 2010–2020, we studied the species composition and number of wetland birds during the winter seasons, spring and autumn migration periods. In total, 75 species were registered: 38 – in winter, 56 – during the spring migration and 67 – during the autumn migration. 14 species listed in the Red Book of Ukraine. Mallard (64.0% of the overall number), Coot (23.7%), Goldeneye (3.3%), Mute Swan (3.2%) and Tufted Duck (2.9%) were the most numerous species during wintering; Mallard (55.6%), Coot (28.5%), Wigeon (7.6%), Great Crested Grebe (2.5%), Tufted Duck, Goldeneye and Common Gull (by 1.0%) – during the spring passage; Coot (55.5%), Mallard (37.4%), Great Crested Grebe (1.3%) and Goldeneye (1.0%) – during the autumn passage. Changes in species composition and numbers are described. The Netishyn reservoir plays a key role as wintering and stopover site for hydrophilic birds in the study region. The overall number of bird gatherings during migration could reach 10–12 thousand individuals. Several Mute Swans with colour rings from Poland, Latvia and Hungary were observed during wintering. [Ukrainian].

Key words: fauna, bird community, number, wintering, migrations, ringing.

У 2010–2020 рр. проводилися дослідження видового складу й чисельності гідрофільних птахів під час зимівлі, весняної та осінньої міграцій. Загалом зареєстровано 75 видів водно-болотних птахів. Із них: 38 – у зимовий сезон, 56 – під час весняної міграції, 67 – під час осінньої міграції. Найчисленнішими видами на зимівлі є: крижень (64,0% загальної чисельності), лиска (23,7%), гоголь (3,3%), лебідь-шипун (3,2%) і чубата чернь (2,9%). Найчисленніші на весняному прольоті: крижень (55,6%), лиска (28,5%), свищ (7,6%), великий норець (2,5%), чубата чернь, гоголь та сивий мартин (по 1,0%); на осінньому – лиска (55,5%), крижень (37,4%), великий норець (1,3%) і гоголь (1,0%). Нетішинське водосховище відіграє ключову роль для зимівлі та міграцій водно-болотних птахів у регіоні досліджень. Загальна чисельність міграційних скупчень може перевищувати 10–12 тис. особин.

Ключові слова: фауна, населення, чисельність, зимівля, міграції, кільцювання.

Хмельницька область розташована в межах басейнів річок Дністер (38% території), Південний Буг (22%) та Дніпро (40%). Площі, зайняті водними об'єктами, становлять 39,7 тис. га (1,9% території області), в тому числі під водосховищами і ставами – 28,35 тис. га. В області функціонує 51 водосховище з повним об'ємом 258,2 млн м³, з них 2 – об'ємом понад 10 млн м³. Це водойма-охолоджувач Хмельницької атомної електростанції (далі – АЕС) у басейні р. Горинь та Щедрівське водосховище на р. Південний Буг у Летичівському районі (Гребінь та ін., 2014).

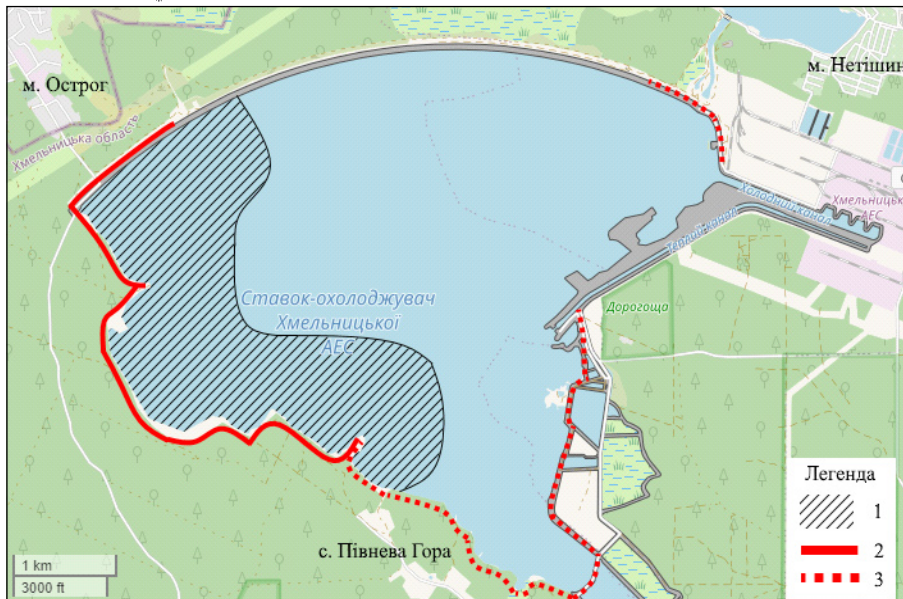
Одним з основних місць концентрації зимуючих водно-болотних птахів на заході України є став-охолоджувач Хмельницької АЕС, або Нетішинське водосховище. Для інших водойм-охолоджувачів, які розташовані в сусідніх областях, – Добротвірського (Горбань, Горбань, 2004; Струс, Скирпан, 2015) та Бурштинського (Кийко, 1990, 1996; Бучко, 1996) водосховищ раніше вже проводилися регулярні дослідження видового складу та чисельності зимуючих водоплавних і навколводних птахів. Щодо зимової орнітофауни Нетішинського водосховища, маємо одну нещодавно працю, в якій повідомляється про видовий склад та чисельність гідрофільних птахів, відмічених на водоймі впродовж трьох зимових періодів 2007–2010 рр. (Ільчук, 2014). Деякі фрагментарні орнітофауністичні реєстрації знаходимо в орнітологічних спостереженнях

на території західних областей України за 1993 та 1994 рр. (Орнітологічні спостереження..., 1994; Матеріали..., 1995). Склад населення птахів для цієї водойми в незимові сезони року є практично недослідженим.

Мета нашої статті – узагальнення зібраної інформації про видовий склад та динаміку чисельності водоплавних і навколводних птахів на Нетішинському водосховищі під час зимівлі та міграцій.

Район досліджень

Нетішинське водосховище створене на р. Гнилий Ріг (рис.). Технічне призначення його – резервуар води для охолодження конденсаторів турбін атомних реакторів АЕС. При створенні водосховища (1986 р.) було затоплене с. Дорогоща. Водойма територіально знаходиться на півночі Хмельницької області, в межах Шепетівського (раніше – Ізяславського) району. Безпосередньо з північно-східної сторони до водойми примикає територія промислового майданчика АЕС, а з південного боку – с. Півнева Гора. Прилеглими біотопами до водосховища здебільшого є середньовікові або пристигаючі соснові ліси із вкрапленням вільхи чорної, осики та заболочених осоково-різнотравних ділянок, які чергуються з піщаними ділянками, деревно-кущовою рослинністю та очеретяними заростями. З північного боку водойму обмежує

Картосхема Нетішинського водосховища та орнітологічні маршрути (2010–2020 рр.).

1 – видима облікова ділянка водосховища, 2 – регулярний основний маршрут, 3 – додаткові маршрути спостережень.

Map of the Netishyn reservoir and ornithological routes (2010–2020).

1 – visible accounting area of the reservoir, 2 – regular main route, 3 – additional observation routes.

земляна гребля довжиною близько 7 км з максимальною висотою 14,7 м, відкві якої укріплені бетоном зі сторони водосховища. Довжина берегової лінії складає 20,4 км, площа водного дзеркала при нормальному підпірному рівні – 20 км². Рельєф дна відрізняється нерівністю, середня глибина водойми – 6 м, максимальна – 12 м, глибини до 3 м складають близько 40% площі акваторії (Протасов і др., 2011).

Водосховище є частиною об'єкта Смарагдової мережі України UA0000123 «Ізяславсько-Славутицький заказник» (Updated list..., 2019), а також знаходиться в безпосередній близькості до території національного природного парку «Мале Полісся» (Про створення..., 2013).

Матеріал і методика

Систематичні обліки та спостереження проводилися в зимові сезони 2010–2018 рр., нерегулярно – під час весняної та осінньої міграції. Загалом за цей період було 59 обліків (табл. 1–3). Регулярні обліки велися на основному маршруті протяжністю 5,5 км. Протягом 2016–2020 рр. нами й іншими спостережниками проведена значна кількість досліджень без обліків (виїзди здійснювалися для встановлення якісного складу авіфауни, термінів прольоту й зимівлі птахів, чисельності окремих видів). Варто також зазначити, що починаючи з 2018 р. на водойму почали активно їздити бердвочери з різних областей. Окрім основного маршруту, спостереження проводили також із південного (до 4 км) та північно-східного (1,5 км) боків водойми (рис.). Результати цих додаткових спостережень подаємо у видовому огляді. Для фенологічних

явищ, зокрема, появи та останніх реєстрацій деяких пролітних та перелітних птахів, ми включаємо дані, починаючи з 2007 р.

Для спостережень використовували біноклі (10–12×) та цифрові фотоапарати. Під час обліків робили часті зупинки з метою підрахунку кількості особин та їх ідентифікації. Чисельність птахів встановлювали шляхом абсолютного підрахунку особин на дзеркалі водойми (якщо чисельність птахів не перевищувала кількох десятків особин, то їх кількість рахували точно). У випадках, коли чисельність перевищувала сотню особин, проводили екстраполяцію щільності птахів на невеликій площі водойми на всю площу, яку займало це скупчення, згідно зі стандартними методиками (Bibbi et al., 1992).

Зими в період досліджень можна умовно поділити на помірно суворі та м'які. У період 2010–2016 рр. температура повітря нерідко становила –10...–15 °С (інколи –20...–25 °С), був наявний сніговий покрив, проходили часті снігопади. У деякі зимові сезони траплялися й досить часті, зрідка – тривалі відлиги. У більшості років зимові погодні умови відповідали календарній порі, в деякі – початок зими затримувався до кінця грудня. Варта уваги затяжна зима 2013 р., коли протягом березня трималися морози, нерідко сягаючи –10...–15 °С, з налипанням мокрого снігу та дощем. Протягом 2016–2020 рр. зими були м'якими, характеризувалися короткочасними похолоданнями і тривалими безсніжними періодами.

Впродовж останнього десятиліття Нетішинське водосховище двічі зазнавало суттєвого зниження рівня води. Вперше – у посушливий весняно-літній період 2011 р., рівень води впав майже на 2 м зі зменшенням водної площі до 14 км² (у деяких місцях вода відійшла до 200 м від берега). Такий низький рівень води протримався до березня 2012 р. Друге обміління відбулося влітку 2015 р., коли береги відійшли на десятки метрів, з'явилися піщані коси та болотисті відмілини. Після цього в наступні роки берегова лінія періодично змінювалася, тому на водоймі в деяких місцях все ще продовжували залишатися мілководні ділянки.

Результати та обговорення

За період досліджень на Нетішинському водосховищі зареєстровано 75 видів водно-болотних птахів, що належать до 10 рядів 18 родин. Відмічено 14 видів, занесених до Червоної книги України (2009): лелека чорний (*Ciconia nigra*), нерозень (*Anas strepera*), чорні білоока (*Aythya nyroca*) й червонодзьоба (*Netta rufina*), гоголь (*Bucephala*

clangula), крохаль середній (*Mergus serrator*), скопа (*Pandion haliaetus*), орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*), журавель сірий (*Grus grus*), кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*), галстучник (*Charadrius hiaticula*), кроншнепи великий (*Numenius arquata*) та середній (*N. phaeopus*), кричак каспійський (*Hydroprogne caspia*).

Взимку на результати обліків впливали погодні умови і площа замерзання водойми. Центральна частина пlesa, завдяки зливу теплої води, не замерзає за будь-яких морозів. При роботі двох реакторів навіть за незначних морозів на водоймі часто є пара або туман. На замерзання берегів впливали здебільшого такі фактори, як температура, рівень наповненості ставу, робота одного або двох реакторів АЕС та наявність чи відсутність хвиль. За нормального підпірного рівня водойми, роботі одночасно двох реакторів та морозу $-10 \dots -15^\circ\text{C}$ крига сковувала прибережну смугу на 50–150 м. У випадках зупинки одного з реакторів, а також при відсутності хвиль, які б приносили теплу воду, вона замерзала на ширину до 1 км. Вперше суттєве замерзання водосховища відбулося 13.02.2012 р. і повторювалося взимку 2012–2013 рр. 8.01.2015 р. при нічному морозі -25°C та денному -15°C більша частина облікової ділянки не була замерзлою завдяки роботі двох реакторів АЕС та північно-східному вітру. При зниженні рівня води мілководдя біля берегів були вкриті кригою і при незначних морозах.

Вплив антропогенного чинника на проведення обліків та їх підсумок був помірним. На початку маршруту – на дамбі та з боку лісу – чимало відпочиваючих та рибалок, кількість яких суттєво збільшується у вихідні дні. Однак, зазвичай, вони поводять себе спокійно, й це мало заважає птахам – більшість видів спокійно харчуються біля берегів, а деякі навіть звикли до підгодівлі і скупчуються поблизу дамби в очікуванні людей. Іноді завадою стають рибалки на веслувальних та моторних човнах, які розлякують водоплавних птахів по всій водоймі. В одному випадку, 14.03.2011 р., ми відмітили 3-тисячну зграю качиних, а на зворотному шляху в цьому місці не було жодного птаха – їх розігнав моторний човен (птахи перелетіли на невидиму нам частину водосховища). Також суттєвого турбування завдає полювання, про безконтрольність якого свідчать знахідки на березі мертвих птахів – гагари чорношиїї (*Gavia arctica*), норця великого (*Podiceps cristatus*), баклана великого (*Phalacrocorax carbo*), чаплі сірої (*Ardea cinerea*), крижня (*Anas platyrhynchos*) та лиски (*Fulica atra*).

Зимовий сезон. Загальне видове різноманіття складає 38 таксонів. При сильному тумані й надмірному замерзанні водосховища на основному маршруті відмічалось від 3 до 11 видів. При цих умовах відповідно зменшувалась чисельність (наприклад, 31.12.2012 р. – 189 ос. трьох видів та 27.01.2013 р. – 194 ос. п'ятьох видів: найменші чисельності гідрофільних на зимівлі). Майже кожного разу реєструвалися такі види, як норець великий, лебідь-шипун (*Cygnus olor*), крижень, гоголь, лиска, мартини жовтоногий (*Larus cachinnans*) і сивий (*L. canus*).

За результатами всіх зимових обліків найчисленнішими видами на зимівлі, у порядку зменшення їх частки, є: крижень – 64,0%, лиска – 23,7%, гоголь – 3,3%, лебідь-

шипун – 3,2% і чернь чубата (*Aythya fuligula*) – 2,9%. Сумарна частка решти видів не перевищує 2,9%. Чисельність водоплавних птахів взимку змінюється у зв'язку з погодними умовами та пов'язана з перельотами на інші водойми у відлігу і концентрацією при заморозках. Також важливе значення для підрахунку чисельності водоплавних птахів відіграє переміщення зграй по акваторії водосховища, тому що облікова ширина смуги становить до 600–800 м.

Дана робота – це продовження моніторингових спостережень, розпочатих у грудні 2007 р. (Ільчук, 2014). У результаті нових досліджень зареєстровано цілий ряд нових видів. До видового складу водно-болотних птахів, виявлених у зимовий період, додалися норці сірощокий (*Podiceps grisegena*) та чорношиїй (*P. nigricollis*), гуски сіра (*Anser anser*) і білолоба (*A. albifrons*), черні морська (*Aythya marila*), червоноголова (*A. ferina*) й червонодзьоба, морянка (*Clangula hyemalis*), синьга (*Melanitta nigra*), крохаль середній, пастушок (*Rallus aquaticus*), коловодник лісовий (*Tringa ochropus*), мартини сріблястий (*Larus argentatus*) і сивий, вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus*). Частіше стали відмічатися норець червоношиїй (*Podiceps auritus*) та лебідь-кликун (*Cygnus cygnus*), а баклан великий став регулярно зимуючим (раніше належав до пізніх мігрантів). Суттєво збільшилась чисельність черні чубатої. Протягом зимових сезонів 2007–2010 рр. максимальна кількість була відмічена 8.01.2010 р. – 70 ос., а у скупченнях протягом останнього десятиліття цих птахів було набагато більше. Також варто відмітити, що на зимівлі рідше став відмічатися мартин звичайний.

Фауна й населення птахів Нетішинського водосховища дуже подібні до Добротвірського (Струс, Скирпан, 2015) та Бурштинського (Кийко, 1990, 1996) водосховищ. Відмінності полягають у наявності чи відсутності окремих рідкісних видів та співвідношенням чисельності фонових видів. Так, на досліджуваній водоймі, порівняно з Добротвірським водосховищем, значно вищими є частки лиски та черні чубатої. А частки лебедя-шипуна, крохалю великого (*Mergus merganser*) і мартини звичайного, навпаки, значно нижчі.

При порівнянні структури населення гідрофільних птахів із місцями зимівлі на Дніпрі – Київським та Канівськими водосховищами (Костюшин, 2014) та нижнім б'єфом Канівської ГЕС (Грищенко и др., 2013), помітно, що на цих водоймах набагато вища чисельність гоголя, крохалю великого й мартини жовтоногого. Такі види, як чапля біла велика (*Egretta alba*) та лиска, трапляються дуже рідко, а лебідь-шипун відмічається спорадично, надовго не затримується та не формує сталих зимових скупчень.

Весняний та осінній сезони. Загалом під час весняної міграції виявлено 56 видів водно-болотних птахів, коливання в межах одного обліку становило від 4 до 18 видів. Найчисленнішими на весняному прольоті є: крижень – 55,6%, лиска – 28,5%, свищ (*Anas penelope*) – 7,6%, норець великий – 2,5%, чернь чубата, гоголь та мартин сивий – по 1,0%. Сумарна частка решти видів не перевищує 2,8%. Загальна чисельність гідрофільних птахів на водоймі у березні коливається в межах 406–10 794 ос. Кількість їх закономірно зменшується протягом весни, найменші чисельності відмічені: 4.04.2011 р. – 483 ос.,

Таблиця 1

Видовий склад та чисельність птахів Нетішинського водосховища за результатами обліків, проведених протягом 2010–2012 рр.
Species composition and number of birds of Netishyn reservoir as a result of counts during 2010–2012

Вид	Дата обліку																					
	27.09.2010	29.11.2010	13.12.2010	27.12.2010	17.01.2011	31.01.2011	14.02.2011	28.02.2011	14.03.2011	28.03.2011	4.04.2011	21.11.2011	5.12.2011	19.12.2011	2.01.2012	19.01.2012	25.01.2012 ¹	30.01.2012 ²	13.02.2012 ³	27.02.2012	19.03.2012	
<i>Gavia stellata</i>	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>G. arctica</i>	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	4	7	5	6	3	2	2	-	-	-	-
<i>Podiceps cristatus</i>	48	7	43	25	13	12	11	1	29	390	28	13	17	39	18	9	5	1	-	14	2	
<i>P. grisegena</i>	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Phalacrocorax carbo</i>	4	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Egretta alba</i>	-	9	4	5	4	1	1	-	43	-	1	14	38	33	-	23	11	-	-	-	4	-
<i>Ardea cinerea</i>	-	1	10	8	3	1	1	2	20	-	4	4	4	4	-	3	3	-	-	-	-	-
<i>Anser anser</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Cygnus cygnus</i>	-	-	26	-	-	20	14	-	-	-	-	8	2	-	-	12	7	-	1	14	-	-
<i>C. olor</i>	-	59	91	91	54	63	119	52	47	3	-	7	53	81	62	200	147	167	162	147	16	16
<i>Anas crecca</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-
<i>A. querquedula</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	1525	58	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80	-
<i>A. penelope</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	130	-
<i>A. clypeata</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-
<i>A. platyrhynchos</i>	-	430	4500	2200	86	5300	2400	523	3614	1450	2	952	150	5400	2300	4370	377	358	637	704	864	-
<i>A. strepera</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>A. acuta</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Aythya fuligula</i>	-	-	41	2	-	-	240	130	7	18	21	7	90	70	-	6	-	-	40	-	26	-
<i>A. ferina</i>	-	-	-	-	-	-	8	2	-	29	2	4	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
<i>Bucephala clangula</i>	-	83	133	122	95	81	97	58	54	15	8	34	69	84	195	375	20	58	16	69	22	-
<i>Melanitta fusca</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
<i>Mergus merganser</i>	-	-	17	-	23	3	-	-	1	-	1	-	16	8	-	6	1	11	32	31	2	-
<i>M. albellus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-
<i>Circus aeruginosus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
<i>Haliaeetus albicilla</i>	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
<i>Fulica atra</i>	3000	45	2000	870	850	1575	1500	343	1164	233	270	585	955	595	393	340	300	400	38	70	340	-
<i>Larus ridibundus</i>	1	5	8	2	7	1	17	4	27	23	18	-	-	7	1	2	1	8	-	-	30	-
<i>L. cachinnans</i>	-	-	106	24	10	1	7	4	8	1	1	3	18	13	10	2	-	-	-	-	12	-
<i>L. canus</i>	-	2	11	-	1	-	7	-	16	3	6	-	19	10	2	7	3	12	65	28	39	-
<i>Panurus biarmicus</i>	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Emberiza schoeniclus</i>	-	-	-	1	-	-	-	-	-	5	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Загальна чисельність	3053	642	6998	3350	1146	7062	4422	1115	6574	3563	483	1643	1438	6350	2987	5360	870	1025	991	1090	1575	-
Кількість видів	4	10	17	11	11	14	13	9	16	16	15	13	13	14	9	15	11	11	8	10	16	-

Примітки. ¹ облік проведений В. Новаком, туман, водяна пара, видимість становила до 200 м; ² сильний туман, водяна пара, видимість становила до 200 м; ³ сильне замерзання водойми, смуга криги досягає ширини 1 км.

End of the Table 3

Закінчення таблиці 3

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
<i>Charadrius hiaticula</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
<i>Tringa ochropus</i>	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>T. glareola</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	33	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>T. nebularia</i>	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Actitis hypoleucos</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Philomachus pugnax</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	13	-	-	-	-	-	-	-
<i>Calidris minuta</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>C. ferruginea</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
<i>C. alpina</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60	-	-	-	-	-	-	-
<i>Gallinago gallinago</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Limosa limosa</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Larus ridibundus</i>	-	-	-	-	12	2	-	6	-	64	42	6	-	-	-	-	10	-	-
<i>L. cachinnans</i>	-	-	-	-	-	-	-	2	-	5	11	9	4	28	22	13	9	35	20
<i>L. canus</i>	19	6	6	25	-	7	30	16	3	12	1	6	17	7	24	12	3	20	3
<i>Alcedo atthis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	1	-	-	-	-	1
<i>Panurus biarmicus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	15	10	10	-	-	-	-	-	15
<i>Emberiza schoenicus</i>	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Загальна чисельність	1236	1716	578	209	4588	12250	993	396	420	711	1275	2063	2231	3517	776	155	343	2389	21
Кількість видів	9	6	8	10	11	11	11	11	9	13	18	15	14	11	13	9	11	11	21

7.04.2013 р. – 1393 ос., 7.04.2014 р. – 60 ос., 6.04.2015 р. – 209 ос., 2.04.2017 р. – 155 ос. Під час додаткових спостережень, проведених у різні декади травня, на водоймі лише іноді реєструвалися невеликі групи пізніх мігрантів (див. видовий огляд).

Осіньні скупчення водоплавних починають з'являтися на початку першої декади вересня, збільшуючись до середини жовтня. Частина з цих птахів є мігрантами і покидає водойму до початку календарної зими. Загальна кількість виявлених під час осіннього прольоту видів птахів – 67, протягом одного обліку показник коливався від 4 до 28. Найчисленнішими видами є: лиска – 55,5%, крижень – 37,4%, норець великий – 1,3% і гоголь – 1,0%. Сумарна частка решти видів становить 4,8%. Загальна чисельність осінніх скупчень коливається в межах 525–12 250 ос.

Видовий огляд гідрофільних птахів Нетішинського водосховища

Гагара червоношия (*Gavia stellata*). Дуже рідкісний пролітний та зимуючий вид. Відмічали поодиноких птахів – 29.11.2010 р., 16.11.2015 р., 26.12.2018 р. (С. Петрович, особ. повід.), 10.11.2020 р., 22.11.2020 р. та 2 ос. – 13.12.2010 р.

Гагара чорношия (*G. arctica*). Малочисельний пролітний і зимуючий вид. Найбільша кількість птахів становила: 30 ос. – 21.10.2020 р., 14 ос. – 7.04.2013 р., 13 ос. – 21.10.2013 р. Найпізніша дата спостереження у весняний період 28.05.2012 р. (3 ос.), найперша в осінній час – 7.10.2020 р. (2 ос.).

На основному маршруті 14.12.2009 р. на березі було знайдено мертву гагару. Протягом 19.12.2011–30.01.2012 рр. відмічали особину з аномально вкороченим (можливо зламаним) наддзьобком, вона перебувала у групі з іншими гагарами чисельністю до 5 ос.

Норець великий (*Podiceps cristatus*). Звичайний пролітний, регулярно зимуючий вид. Максимальна чисельність взимку: 16.12.2013 р. – 110 ос., у весняний період: 28.03.2011 р. – 390 ос., 6.04.2015 р. – 173 ос., 28.03.2016 р. – 168 ос.; восени: 21.10.2020 р. – 300 ос.

Норець сіроший (*P. grisegena*). Рідкісний пролітний вид, пізній мігрант. Вперше трапився 13.12.2010 р. (1 ос.). 15.09–5.11.2018 р. зустрічали до 4 ос. (як молодих, так і дорослих у шлюбному вбранні). По одному птаху спостерігали у 2019 р. – 14.05, 2.09, 17.10 та 22.10. 21.10–10.11.2020 р. загалом до 8 ос., траплялися як поодинокі, так і групами.

Норець чорноший (*P. nigricollis*). Пролітний, зрідка зимуючий вид. Тримається переважно поодинокі або невеликими групами (восени іноді з малими норцями (*P. ruficollis*)). Протягом зимового сезону 2018/2019 рр. регулярно реєструвалися поодинокі птахи – 6.12–6.02; 2 ос. – 2.01, 7.01; 3 ос. – 14.01; 4 ос. – 30.12. У зимовий сезон 2019/2020 рр. поодинокі птахи відмічені – 1.12 й 4.01 (Р. Яремчук, особ. повід.). Під час весняного прольоту: 28.05.2012 р. – 2 ос. (не гніздові), 29.02.2016 р. – 1 ос., 3.03.2019 р. – 6 ос. Найбільша чисельність зареєстрована 29.11.2015 р. – 12 ос., що перебували в одній зграї, та 10.11.2018 р. – 5 ос.

Фото 1. Лебеді-кликуни. Нетішинське водосховище, 8.02.2010 р.

Фото В.П. Ільчука.

Photo 1. Whooper Swans.

Норець червоношийї (*P. auritus*). Рідкісний пролітний і зимуючий вид. Реєструвався в осінньо-зимовий період: 21.10.2013 р. – 1 ос., 3.11.2014 р. – 8 ос., 8.12.2014 р. – 1 ос., 8.01.2015 р. – 2 ос., 2–10.11.2020 р. – до 4 ос., 21.12.2020 р. – 1 ос., 25.12.2020 р. – 2 ос.

Норець малий (*P. ruficollis*). Гніздовий, перелітний вид. Найвища чисельність відмічена 19.09.2016 р. (20 ос.) та 22.11.2020 р. (20 ос., найпізніша дата реєстрації).

Баклан великий (*Phalacrocorax carbo*). Малочисельний гніздовий, регулярно зимуючий вид. Перша відома зустріч: 22.09.1993 р. – 4 ос. (Орнітологічні спостереження..., 1994), тоді цей вид на території області ще був залітним (Новак, Новак, 1998). Протягом періоду досліджень відбулася зміна статусу – з пізнього мігранта на регулярно зимуючого. У даний час на водосховищі знаходиться гніздова колонія – близько 30 гнізд на трьох опорах ЛЕП.

Значна частина бакланів залишається тут зимувати, використовуючи опори ЛЕП як присади. Найбільша кількість їх відмічена 15.01.2017 р. – 49 ос., 5.02.2018 р. – 82 ос., 25.12.2020 р. – 100 ос. 6.04.2015 р. спостерігали спільний проліт 3 ос. баклана великого та по 1 ос. луня очеретяного (*Circus aeruginosus*) та яструба малого (*Accipiter nisus*) у північно-східному напрямку.

Чапля біла мала (*Egretta garzetta*). Залітний вид. Спостерігали поодиноких птахів – 22.08.2016 р. (у зграї з великими білими та сірими чаплями), 9.08.2019 р., 28.08.2020 р. й 15.09.2020 р.

Чапля біла велика (*E. alba*). Малочисельний зимуючий вид. Найбільша кількість птахів у післягніздовий період відмічена 19.09.2016 р. – 58 ос., 24.11.2018 р. – близько 70 ос.; у весняний період: 14.03.2011 р. – 43 ос. Чисельність взимку, зазвичай, є меншою, найбільша кількість зареєстрована 5.12.2011 р. – 38 ос., 4.01.2020 р. – 33 ос. (О. Гриб, Р. Яремчук, особ. повід.).

Чапля сіра (*Ardea cinerea*). Регулярно зустрічається на зимівлі. Чисельність взимку, зазвичай, складає до 15 ос. Більше всього сірих чапель зареєстровано 19.09.2016 р. – 33 ос. та 4.11.2020 р. – 50 ос.

19.01.2009 р. біля берега водойми неподалік рибгоспу знайдено мертвого птаха без видимих причин природної смерті та слідів хижака, скоріше всього, він був застрелений.

Лелека білий (*Ciconia ciconia*). Маємо дві реєстрації під час прольоту та одну – безпосередньо на водоймі. 25.03.2013 р., коли настало сильне похолодання, зареєстрували незвичайний випадок перебування лелек на водосховищі. Біля дамби спочатку було 2 ос., які разом із великими білими та сірими чаплями трималися на засніженому березі й шукали корм у воді, згодом до них приєдналися ще 3 птахи, що відділилися від пролітної зграї з понад 15 ос.

Також спостерігали 28.03.2016 р. – 1 ос. в польоті над водоймою на північний захід, 9.08.2019 р. – 2 ос., які перебували на прибережній відмілині.

Лелека чорний (*C. nigra*). Спостерігали тричі поодиноких птахів, у двох випадках – з південно-західного боку водойми: 9.07.2007 р. – птах харчувався на відмілинах, 22.08.2016 р. – перебував на піщаній косі разом із великими білими та сірими чаплями. 22.03.2018 р. – чорний лелека пролетів на південний захід. 27.04.2012 р. відмічено зграю з 15 ос.*

Гуска сіра (*Anser anser*). Пролітний вид, пізній мігрант. 19.12.2011 р. відмічено 1 ос., яка, схоже, щойно здійнялася з суходолу. Птах пролетів із заходу на схід низько над водоймою, зупинився в центрі ставу й певний час тримався сам та відпочивав. Згодом приєднався до зграї лебедів-шипунів. 10.03.2014 р. ключ із 40 ос. пролетів над водоймою у північно-західному напрямку. 17.11.2019 р. 7 ос. відпочивали на косі, що в кінцевій точці основного маршруту. 18.04.2020 р. спостерігали пару, яка прилетіла на відпочинок на косу з південно-західного боку водойми.

Гуска білолоба велика (*Anser albifrons*). Пролітний, нетипово зимуючий вид. 19.10.2019 р. відмітили 30 ос., що трималися біля піщаної коси. Протягом зими 2018/2019 рр. на водоймі постійно перебував один молодий птах. Вперше його помітили 15.12, він тримався у зграї з 15 лебедями-кликунами на кінцевому відрізку маршруту (П. Тимків, особ. повід.). Згодом птах перемістився до дамби й перебував у зграї з лебедями-шипунами та лисками, яких підгодовували люди, перелітав на невеликі відстані, разом із лебедями виходив на плити дамби збирати розкиданий людьми корм. Останній раз цю особину спостерігали 22.01. 9.02.2020 р. відмічено 1 молоду ос., яка трималася біля дамби разом із лебедями-шипунами.

Гуменник (*Anser fabalis*). Пролітний вид. У вересні 1994 р. було впольовано 1 ос. (В. Бондарець).

Лебідь-кликун (*Cygnus cygnus*). Малочисельний на зимівлі. Тримається переважно моновидовими зграями та здебільшого у відлюдних місцях. Найраніша дата появи – 2.11.2020 р. (2 ос.). Нами цей вид спостерігався за весь період досліджень на водоймі: 14.01.2008 р. – 7 ос., 12.01.2009 р. – 2 ос., 8.02.2010 р. – 14 ос. (фото 1), 13.12.2010–14.02.2011 рр. – 14–26 ос., 21.11.2011–27.02.2012 рр. – до 14 ос., 3.02.2014 р. – 56 ос., 8.12.2014

* зірочкою позначені спостереження на додаткових маршрутах.

р. – 6 ос., 8.01.2015 р. – 24 ос., 11.01.2016 р. – 1 ос. (2-й календарний рік), 12.02.2017 р. – 23 ос., 10.11.2018 р. – 1 ос., 15.12.2018–20.01.2019 р. – 15 ос. (з них 3 – молоді), 3.02.2019 р. – 2 ос. (О. Гриб, Р. Яремчук, особ. повід.), 22.11.2020 р. – 6 ос.

Лебідь-шипун (*C. olor*). Звичайний зимуючий вид, трапляються літуючі птахи, окремі пари гніздяться на водоймі. Практично завжди зграї збираються біля дамби, лебеді звикли до підгодівлі тут людьми. Їх кількість нерідко складає 100 ос., тоді як загальна чисельність птахів на всьому основному маршруті зазвичай не перевищує 200 ос. Інколи серед птахів трапляються закільцьовані особини з Польщі, Угорщини та Латвії (табл. 4).

24.02.2014 р. на березі р. Гнилий Ріг виявлено пир'я птаха, очевидно, сліди розправи над ним браконьєрів. 10.02.2017 р. на березі неподалік дамби в кількох місцях було виявлено рештки загиблого птаха.

Галагаз (*Tadorna tadorna*). Залітний вид. Відомі дві реєстрації: 8.05 і 14.05.2019 р. – 2 ос. у групі з лебедями-шипунами, нероззями та жовтоногими мартинами і 15.10.2020 р. – 2 ос. в польоті невисоко над водою в південно-східному напрямку.

Чирок-свистунець (*Anas crecca*). Звичайний пролітний вид. Найбільшу кількість відмічено 22.08.2016 р. (150 ос.), що є першою реєстрацією на осінньому прольоті. Птахи трималися у змішаній зграї чирків-тріскунців (*A. querquedula*), широконосок (*A. clypeata*), крижнів, шилохвостів (*A. acuta*), турухтанів (*Philomachus pugnax*) із

південно-західного боку водойми. Ще одне спостереження на осінньому прольоті – 22.10.2019 р. (1 ос.). Під час весняної міграції реєстрували 14.03.2011 р. – 4 ос., 28.03.2011 р. – 3 ос., 19.03.2012 р. – 9 ос., 19.03.2019 р. – 2 ос. (пара), 17.04.2020 р. – 4 ос.*

19.09.2016 р. на березі з південно-західного боку водойми знайдено пир'я птаха, залишене хижаком.

Чирок-тріскунець (*A. querquedula*). Звичайний пролітний вид. На осінній міграції реєстрували: 22.08.2016 р. – 100 ос. у змішаній зграї качок і куликів, 2.11.2020 р. – 2 ос. (пара) у змішаній зграї із свиців, широконосок та крижнів і 11.09.2020 р. – 1 ос. Весною відмічали: 28.03.2011 р. – 58 ос., 4.04.2011 р. – 100 ос., 7.04.2013 р. – 2 ос., 2.04.2017 р. – 7 ос.

Найбільш рання дата появи на водоймі навесні – 19.03.2012 р. (80 ос.), найпізніша – 23.05.2011 р.

Свищ (*A. penelope*). Звичайний пролітний вид, багаточисельний мігрант весною. На весняній міграції найраніша дата появи – 10.02.2018 р. (2 ос.), 3.03.2019 р.; остання зустріч – 17.04.2020 р. Найбільша чисельність відмічена 14.03.2011 р. – 1525 ос. Восени маємо наступні реєстрації: 16.11.2015 р. – 37 ос., 10.11.2018 р. – 3 ос., 15.10-19.11.2020 р. – до 22 ос., часто разом із крижнями, а в одному випадку – з чирками-тріскунцями та широконосками.

Широконоска (*A. clypeata*). Малочисельний пролітний вид. Під час весняної міграції спостерігали: 28.03.2011 р. – 11 ос., 19.03.2012 р. – 3 ос., 8.05.2019 – 3 ос., 29.03–17.04.2020 р. – до 7 ос. Під час осінньої мігра-

Таблиця 4

Відомості про закільцьованих за кордоном лебедів-шипунів, які виявлені на Нетішинському водосховищі протягом 2007–2019 рр.

Information about Mute Swans ringed abroad, which were found in the Netishyn reservoir during 2007–2019

Номер кільця	Місце кільцювання	Дата кільцювання, вік і стать птаха	Дати спостережень
Gdansk Poland AC-4803 жовте: 42EP	Poland, Lodz Nieborow, Myslakow, fish ponds	15.07.2005 р., самець, 2 р.	28.02.2011 р., 27.01.2013 р., 7.01.2014 р., 8.01.2015 р., 11.01.2016 р., 2.01.2017 р., 12.02.2017 р., 27.12.2018 р., 7.01.2019 р., 6.02.2019 р.
Latvia Riga EK-019	Latvia, Riga city, lake Juglas	3.05.2007 р., самка, 3 р.	11.02.2013 р.
Budapest Hungary HW459 жовте: 65TK	Hungary, Komaron Esztergom,	22.12.2010 р. самка, 2 р.	19.01.2013 р., 27.01.2013 р.
Gdansk Poland AS-2783	Poland, Krakow Zator, stawy Przerab	4.08.1998 р., самець, 2 р.	3.12.2007 р., 1.01.2008 р., 15.01.2008 р., 15.10.2008 р. (Рівненська обл., Корецький р-н, с. Дивень, травмований птах на ставі, де він гніздився даного року)
Gdansk Poland AS-9081 жовте: ME53	Poland, Konin Kolo, rz. Warta	4.02.2001 р., самка, 3 р.	16.12.2013 р., 7.01.2014 р.
Budapest Hungary HW-726 жовте: 65 TP	Hungary, Somogy Balatonlelle (szabadstrand)	14.08.2011 р., самка, 1 р.	1–15.02.2012 р.
AH-5361 жовте: 8EM9	Poland, Krakow	17.01.2014 р., самка, >3 р.	2.01.2019 р.

Фото 2. Самець чубатої черні з міткою на дзьобі. Нетішинське водосховище, 20.04.2020 р.

Фото В.І. Бондарця.

Photo 2. A male of Tufted Duck with bill mark.

ції: 22.08.2016 р. – 20 ос., 19.09.2016 р. – 6 ос., 2.11.2020 р. – 4 ос.

Крижень (*A. platyrhynchos*). Багаточисельний (фоновий) на прольоті й зимівлі. Кількість птахів є досить високою, часто взимку чисельність становить – 3,0–5,5 тис. ос. Навесні мігруючі зграї затримуються до кінця березня, зокрема, найбільша з них відмічена 25.03.2013 р. – близько 6 тис. ос. Варте уваги спостереження 10.03.2014 р., тоді були хороші погодні умови й температура повітря становила +10 °С. На водоймі трималося скупчення з близько 10 тис. ос., а вже 24.03 й 7.04 крижнів не було зовсім. Осінні скупчення з'являються з початку жовтня, хоча зграї післягніздових птахів реєстрували вже в серпні. Найбільша кількість крижнів на водосховищі зареєстрована 8.12.2014 р. – близько 15 тис. ос.

Нерозень (*A. strepera*). Рідкісний мігрант. Спостерігали 28.03.2011 р. – 1 ос. (самка) у змішаній зграї мігруючих качок – свищів, крижнів, чирків-тріскунців, 8.05.2019 р. – 2 ос. (пара), 14.05.2019 р. – 5 ос., 29.03.2020 р. – 1 ос., 7.04.2020 р. – 1 ос.*, 22.11.2020 р. – 2 ос. (самці) у зграї крижнів.

Шилохвіст (*A. acuta*). Малочисельний мігрант. Реєстрували на весняній міграції 14.03.2011 р. – 14 ос., 7.03.2019 р. – 5 ос., 29.03.2020 р. – 7 ос., 17.04.2020 р. – 2 ос. В осінній період відмічався – 22.08.2016 р. – 8 ос., 21.10.2020 р. – 4 ос., 4.11.2020 р. – 2 ос.

Чернь білоока (*Aythya nyroca*). Дуже рідкісний пролітний вид. Нами 2 ос. зареєстровано 3.11.2014 р.

Чернь чубата (*A. fuligula*). Звичайний на міграції та зимівлі вид, більш численний взимку. Декілька разів чисельність становила понад 200 ос., а 7.01.2014 р. й 4.11.2020 р. спостерігали скупчення з близько 700 ос. Найпізніша зустріч на весняному прольоті – 23.05.2011 р. (пара, ймовірно, гніздиться десь неподалік), перша реєстрація на осінньому прольоті – 10.09.2020 р.

20–21.04.2020 р. з південного боку водойми спостерігали пару птахів, у якій самець мав кольорову мітку на дзьобі (Blue (Pale) КС – фото 2). Птаха було помічено у віці 2 років у Франції 15.01.2020 р.:

Фото 3. Самка морянки. Нетішинське водосховище, 22.12.2020 р.

Фото Р.А. Яремчука.

Photo 3. A female of Long-tailed Duck.

France, Dordogne, Saint-Philbert-De-Grand-Lieu, 49.02 N, 1.38 E.

Чернь морська (*A. marila*). Рідкісний на прольоті та зимівлі вид. Спостерігали 14.10.2013 р. – 1 ос., 3.11.2014 р. – 12 ос., 2.01.2017 р. – 2 ос., 28.09.2018 – 10.02.2019 рр. – до 4 ос., 3–23.03.2019 р. – до 10 ос., 2–4.11.2020 р. – 4 ос., 17–22.12.2020 р. – до 11 ос.

Чернь червоноголова (*A. ferina*). Малочисельний пролітний, нерегулярно зимуючий вид. Найбільшу кількість обліковано 12.02.2017 р. – 38 ос. Перша зустріч під час осінньої міграції – 10.09.2020 р., найпізніша під час весняної – 4.04.2011 р.

Чернь червонодзьоба (*Netta rufina*). Рідкісний зимуючий вид. Відмічений двічі. 8.12.2019 р. самець у шлюбному оперенні тримався за 70–80 м від дамби, в момент спостереження спав, і на водяному плесі, окрім нього, птахів не було зовсім (О. Черинько, особ. повід.). Другий раз вид реєструвався у 2020 р.: 18.12 – 2 ос., пара (Р. Яремчук, особ. повід.), а вже 25.12.2020 р. – 6 ос. (4 самці та 2 самки).

Морянка (*Clangula hyemalis*). Дуже рідкісний на прольоті та зимівлі вид. Спостерігали взимку 2016/2017 рр.: одну молоду особину вперше відмічено 18.12, згодом бачили 2.01 та 15.01 у різних ділянках водойми в межах основного маршруту. Також спостерігали протягом 20–22.12.2020 р. до 4 ос. (фото 3).

Гоголь (*Bucephala clangula*). Звичайний на міграції та зимівлі вид. Чисельність птахів взимку зростає й інколи досягає 300–400 ос. Найпізніша зустріч під час весняної міграції – 19.05.2020 р. Восени зграї птахів з'являються у другій половині жовтня, найбільш рання знахідка – 14.10.2013 р.

Синьга (*Melanitta nigra*). Дуже рідкісний пролітний вид, пізній мігрант. Нами спостерігалась 19.10.2019 р. – 2 ос. і 17–25.12.2020 р. – 1 ос. В обох випадках птахи перебували з західного боку водойми, неподалік від дамби.

Турпан (*M. fusca*). Рідкісний пролітний і зимуючий вид. Нами відмічався: 19.01.2012 р. – 2 ос., 27.12.2017 р. – 1 ос.*, 9.12.2018–19.01.2019 рр. – 2–7 ос., 20.01.2019

р. – 9 ос., 3.02.2019 р. – 16 ос. (по 5, 9 і 2 ос.) (О. Гриб, Р. Яремчук, О. Дацик, особ. повід.), 10.02.2019 р. – 2 ос., 17.10.2019 р. – 2 ос.; 4.01.2020 р. – 2 ос. (О. Гриб, Р. Яремчук, особ. повід.).

Крохаль середній (*Mergus serrator*). Дуже рідкісний пролітний вид, пізній мігрант. Відмічалися поодинокі птахи – 15.12.2018 р. у зграї крохалів великих (П. Тимків, особ. повід.), 4.01.2020 р. (О. Гриб, Р. Яремчук, особ. повід.), 5.04.2020 р.* , 2.11.2020 р., а також 2 ос. – 18.11.2020 р.* (Р. Яремчук, особ. повід.).

Крохаль великий (*M. merganser*). Звичайний на зимівлі. Найпізніша дата реєстрації весною – 23.05.2011 р., найперша зустріч восени – 21.10.2020 р. Найбільша кількість відмічена 31.12.2012 р. – 96 ос.

Луток (*M. albellus*). Рідкісний пролітний, малочисельно зимуючий вид. В осінній період відмічали 21.11.2011 р. зграю із 8 ос., 18.11.2020 р. – 13 ос.* (Р. Яремчук, особ. повід.), 18–19.11.2020 р. – 7 ос. Взимку реєстрували 19.01.2013 р. – 1 ос., 3.02.2014 р. – 1 ос., 18.12.2016 р. – 2 ос., 12.02.2017 р. – 1 ос., 2.01 та 19.01.2019 р. – 3 ос. Остання реєстрація навесні – 19.03.2012 р. (6 ос.).

Скопа (*Pandion haliaetus*). Малочисельний пролітний вид. Поодинокі особини відмічали 22.09.1993 р. (Орнітологічні спостереження..., 1994), 7.04.2013 р. (скопа, покидаючи водойму, полетіла над лісом у західному напрямку). У наступних випадках птахи полювали на водосховищі: 12.10.2018 р., 20.04.2020 р.*, 11.09.2020 р., 16.09.2020 р.*

Лунь очеретяний (*Circus aeruginosus*). Гніздовий, перелітний вид. Найраніша весняна реєстрація – 19.03.2012 р., найпізніша восени – 16.09.2020 р.

Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*). Пролітний, рідкісний зимуючий вид, поодинокі птахи літують. Зазвичай реєструються окремі особини – 22.09.1993 р. (Орнітологічні спостереження..., 1994), 31.01.2011 р. (ad., ширяв низько над зграєю лисок), 14.03.2011 р. (imm.), 30.01.2012 р. (imm., поїдав крижня), 14.01.2018 р., 15.12.2018 р. (imm.; П. Тимків, особ. повід.), 8.05.2019 р. (imm.), 14.05.2019 р. (ad.), 25.06.2019 р. (ad.), 12.08.2020 р. (imm.), 21.10.2020 р. (imm.), 4.11.2020 р., 21.12.2020 р.

Декілька разів реєструвалися невеликі групи орланів: 2 – 16.02.2015 р., 10.11.2018 р., 8.05.2019 р. (imm.+ad.); 3 – 11.01.2016 р.

Журавель сірий (*Grus grus*). Спостерігали на польоті: 24.10.2015 р. – 1 ос. в південно-західному напрямку, 3.04.2018 р. – 15 ос.* (О. Головка, особ. повід.), 19.10.2019 р. – 1 ос., 15.09.2020 р. – 4 ос. в південно-західному напрямку.

Пастушок (*Rallus aquaticus*). Гніздовий, зрідка зимуючий вид. Протягом 8–22.01.2021 р. спостерігався птах в очеретяних заростях неподалік від будівель рибгоспу. Найпізніша дата реєстрації восени – 10.11.2018 р. (1 ос.).

Лиска (*Fulica atra*). Гніздовий, багаточисельний (фоновий) пролітний і зимуючий вид. Чисельність птахів на міграції та зимівлі є значною, відносно рівномірною. У міграційні періоди тричі відмічали понад 4 тис. ос. Найбільша кількість зафіксована протягом зими 2009/2010 рр. – близько 9 тис. ос. Сотенні зграї з'являються на водоймі з середини серпня, і у другій половині вересня вже

Фото 4. Морська сивка. Нетішинське водосховище, 16.09.2020 р.

Фото В.І. Бондарця.

Photo 4. A Grey Plover.

можуть налічувати по кілька тисяч птахів. Останні весняні зграї реєструються в першій декаді квітня.

Під час спостережень кілька разів знаходили сліди харчування хижаків лисками, а 18.01.2010 р. та 14.02.2011 р. безпосередньо в момент поїдання лисок сполохували великих яструбів (*Accipiter gentilis*). 12.02.2017 р. неподалік рибгоспу у прибережній рослинності виявили нору американської норки (*Neovison vison*) з розкиданим біля неї п'ям лиски. Іноді спостерігали за полюванням на лисок орланів-білохвостів. 2.02.2009 р. було знайдено мертвого птаха, підвішеного на дереві на узліссі, що, очевидно, є роботою браконьєрів.

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*). 28.08.2020 р. відмічено молодого птаха, який харчувався на відмілинах біля дамби разом з іншими куликами (загалом біля 30 ос.).

Сивка морська (*Pluvialis squatarola*). Нами зареєстровано: 8.05.2019 р. – 1 ос., 17–19.10.2019 р. – 12 ос. і 16.09.2020 р. – 2 ос.* (фото 4).

Сивка звичайна (*P. apricaria*). Зареєстровано двічі: 28.03.2016 р. – 9 ос. в польоті низько над водою в північному напрямку та 21.10.2020 р. – 1 ос., трималася на відмілинах з південно-західного боку водойми, перелітаючи на незначні відстані.

Галстучник (*Charadrius hiaticula*). Спостерігали по 2 ос. – 19.09.2016 р., 28.08.2020 р., 4.09.2020 р.; 4 ос. – 25.09.2019 р.

Зуйок малий (*Ch. dubius*). Реєстрували по 1 ос. – 4.05.2019 р., 9.08.2019 р., 29.03.2020 р.; по 2 ос. – 10.04.2020 р., 28.08.2020 р.

Чайка (*Vanellus vanellus*). На основному маршруті реєстрували птаха 29.03.2020 р. (на кінцевій точці). Гніздиться на території водоочисних споруд Нетішина, що знаходяться за 0,8 км на схід від водосховища, поряд із АЕС.

Коловодник лісовий (*Tringa ochropus*). Під час спостережень зареєстровано по 1 ос. – 6.04.2015 р., 26.12.2018 р. (С. Петрович, особ. повід.); по 3 ос. – 4.04.2011 р., 22.08.2016 р.

Коловодник болотяний (*T. glareola*). Найбільша кількість відмічена 22.08.2016 р. – 33 ос., найпізніша зустріч

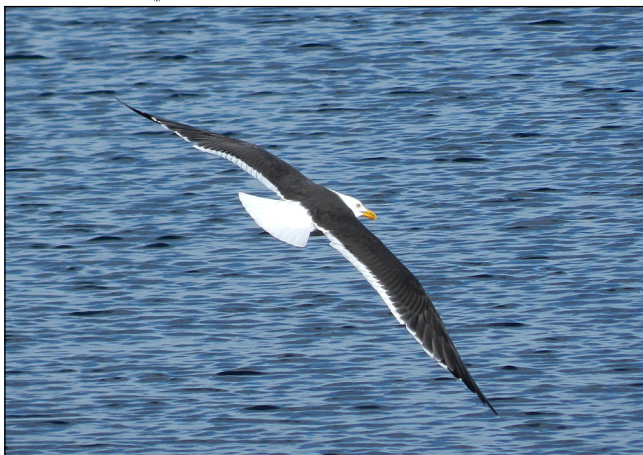

Фото 5. Чорнокрилий мартин. Нетішинське водосховище, 25.03.2013 р.

Фото В.П. Ільчука.

Photo 5. A Lesser Black-backed Gull.

восени – 19.09.2016 р. Під час весняної міграції регулярно реєстрували 2 ос. протягом 29.03–1.05.2020 р. зі східного боку водосховища*.

Коловодник звичайний (*T. totanus*). Вид реєструвався лише на весняному прольоті. Поодинокі птахи – 25.03.2013 р. та 29.03.2020 р.; по 2 ос. – 8.05.2019 р., 14.05.2019 р.

Коловодник великий (*T. nebularia*). Реєструвалися по 1 ос. – 6.04.2015 р., 9.08.2019 р., 17.04.2020 р.*; по 2 ос. – 2.09.2019 р., 4.09.2020 р., 15.09.2020 р.; по 3 ос. – 28.09.2020 р. (Р. Яремчук, особ. повід.); по 12 ос. – 22.08.2016 р., 11.09.2020 р.

Перевізник (*Actitis hypoleucos*). 22.08.2016 р. зареєстровано 3 ос., які перебували поодинокі на мулистих берегах та по 1 ос. – 4.05.2019 р., 28.08.2020 р. (разом з іншими куликами харчувався на відмілинах біля дамби).

Турухтан (*Philomachus pugnax*). Найперша зустріч під час осіннього прольоту – 22.08.2016 р. (21 ос.), найраніша реєстрація весною – 5.04.2020 р.

Побережник малий (*Calidris minuta*). Відмічався 22.08.2016 р. – 9 ос., 28.08.2020 р. – 2 ос., 4.09.2020 р. – 1 ос., 10-16.09.2020 р. – 1 ос.*, 25.09.2020 р. – 3 ос.

Побережник червоногрудий (*C. ferruginea*). Траплявся 19.09.2016 – 5 ос. та протягом 15–16.09.2020 р. 2 ос. у змішаній зграї з іншими куликами на відмілинах з південно-східного боку водосховища*.

Побережник чорногрудий (*C. alpina*). Відмічався 19.09.2016 р. – 60 ос., 29.09–3.10.2019 р. – до 44 ос., 28.08–25.09.2020 р. – до 20 ос., 28.09.2020 р. – 11 ос. (Р. Яремчук, особ. повід.).

Бекас (*Gallinago gallinago*). Найраніша реєстрація на осінньому прольоті – 22.08.2016 р. (20 ос.), найпізніше спостереження – 28.09.2020 р.

Кроншнеп великий (*Numenius arquata*). Нами зареєстровано 20 ос. 19.04.2009 р. та 2 ос. 4.11.2020 р. (з південного боку водойми*).

Кроншнеп середній (*N. phaeopus*). 24.04.2020 р. відмічено 1 ос., яка перебувала на відмілинах водойми в кінцевій точці основного маршруту.

Фото 6. Гніздо сивого мартина. Нетішинське водосховище, 17.05.2020 р.

Фото В.І. Бондарця.

Photo 6. A nest of Common Gull.

Грицик великий (*Limosa limosa*). Відмічений тричі: 22.08.2016 р. – 9 ос. у змішаній зграї качиних та куликів, 14.09.2018 р. – 1 ос. та 5–17.04.2020 р. – до 7 ос.

Мартин звичайний (*Larus ridibundus*). Звичайний на міграції вид, рідкісний на зимівлі. Найвища чисельність під час весняної міграції зареєстрована 28.03.2016 р. – 64 ос., під час осінньої – 22.08.2016 р. (42 ос.) та 17.11.2018 р. (50 ос.). На зимівлі відмічається не кожного року в кількості до 30 ос.

22.08.2016 р. трапився птах з кольоровим кільцем на лапі (White, SP28). Птаха було помічено у віці 2-х років у Хорватії 20.02.2011 р. (Croatia, Zagreb, Jakusevec, Rubbish tip, 45.46 N, 16.01 E). За інформацією, наданою Українським центром кільцювання, дану особину спостерігали також:

- 14.12.2011. Poland, Krakow: 50.047704 N; 19.935393 E.
- 5.02.2012. Croatia, Rijeka, Rjeina: 45.326355 N; 14.448313 E.
- 5.02.2016. Hungary, Rest megye, Boraros ter: 47.479370 N; 19.065426 E.
- 22.08.2016. Ukraine, Khmelnytskyi distr., reservoir Khmelnytskoi AES: 50.18 N; 26.33 E.
- 18.11.2017. Poland, Malopolskie, Krakow, river Wisla: 50.054896 N; 19.978585 E.
- 4.12.2017. Poland, Malopolskie, Krakow, river Wisla: 50.054529 N; 19.927738 E.
- 26–27.01.2019. Croatia, Zagreb, river Jarun: 45.781579 N; 15.924210 E.

Мартин малий (*L. minutus*). Дуже рідкісний пролітний вид. Є два спостереження поодинокі птахів: 8.05.2019 р. – мартин другого календарного року та 28–31.08.2020 р. – молода особина першого календарного року.

Мартин жовтоногий (*L. cachinnans*). Звичайний на міграції та зимівлі вид. Чисельність під час обліків становила до 40 ос., в одному випадку 13.12.2010 р. – 106 ос. Навесні птахи покидають водойму до першої декади квітня, однак молодих птахів, які залишаються на літунні, реєстрували наприкінці травня.

Мартин сріблястий (*L. argentatus*). Нами спостерігався 11.12.2018 р. – 1 ос., птах першого календарного року.

Мартин чорнокрилий (*L. fuscus*). Дуже рідкісний пролітний вид. Зафіксовано двічі поодиноких птахів у 2013 р. під час прольоту: 25.03 він перебував у зграї з мартинками звичайними та мартинками сивими, активно харчувався (фото 5), 14.10 – перебував у зграї з мартинками жовтоногими.

Мартин сивий (*L. canus*). Звичайний на прольоті та зимівлі вид, виявлений також на гніздуванні. Найвища чисельність взимку відмічена 13.02.2012 р. – 65 ос., весною 7.04.2013 р. – 219 ос., восени 29.11.2015 р. – 30 ос.

1.05.2020 р. в заплаві р. Гнилий Ріг, у місці її впадання у водосховище, було виявлене заселене гніздо. Розміщувалося на товстому поваленому сухому дереві, що лежало на воді за 80 м від берега, в ніші струхлявілого стовбура, птах насиджував кладку (фото 6). 28.05 за 300 м від цього гнізда було виявлене ще одне заселене гніздо, яке також розташовувалося на поваленому дереві, за 150 м від берега. Як показали подальші спостереження, гніздування обох пар птахів було неуспішним. 2.08 за 5 км на південний схід від знайдених гнізд спостерігалися виводки – молоді птахи, які вже літали, разом із дорослими, що свідчить про ймовірну наявність неподалік інших місць гніздування. Дані спостереження є першою реєстрацією гніздування виду у Хмельницькій області (В. Новак, особ. повід.).

Крячок каспійський (*Hydroprogne caspia*). Рідкісний пролітний вид. Відмічений 17.04.2020 р. – 3 ос., які трималися з південного боку водойми на піщаній косі разом із чорними (*Chlidonias niger*) і річковими (*Sterna hirundo*) крячками*.

Рибалочка (*Alcedo atthis*). Під час міграцій та на зимівлі відмічається не щорічно. Реєструються 1–2 ос., які тримаються, переважно, однієї території.

Плиска біла (*Motacilla alba*). Гніздовий вид, ранній та пізній мігрант. Здебільшого гніздиться в будівлях рибгоспу, гідротехнічних спорудах, поміж камінням. Під час весняної міграції відмічається групами. Зареєстровано декілька спроб зимівлі поодиноких птахів, 30.11 та 14.12.2010 р. (Ільчук, 2014), 5.12.2011 р. ідентифікований за голосом на території рибгоспу. Найранніший приліт відмічений 29.02.2016 р. зі східного боку водосховища* та 9.03.2015 р.

Синиця вусата (*Panurus biarmicus*). Гніздовий, осілий вид. Розподіл на гніздові пари помітний наприкінці березня, хоча 28.04.2016 р. спостерігали як гніздову пару, так і птахів, що перебували у зграї. Найбільш чисельна зграя відмічена 10.11.2018 р. – близько 100 ос. Зазвичай, в усіх інших випадках загальна кількість птахів не перевищувала 15 ос.

Вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus*). Гніздовий, зрідка зимуючий вид. 27.12.2010 р. відмічено самку, яка харчувалася насінням злаків на землі скраю лісу. Найбільш ранніми датами появи навесні є 11.03.2013 р. й 10.03.2014 р. (самці, 4 та 1 ос. відповідно). Під час весняної міграції трапляються групи пролітних птахів чисельністю до 18 ос., у той час як гніздові самці вже співають. В одному випадку така зграя перебувала разом із вівсянками звичайними (*E. citrinella*). Найпізніша дата реєстрації – 21.10.2020 р. (1 ос.).

Подяки

Автори статті висловлюють щире вдячність О. Грибу, О. Дадику, С. Петровичу, П. Тимків, О. Черинько та Р. Яремчуку за можливість використання їхніх неопублікованих даних; В. Новаку за проведення одного з обліків і поради щодо написання матеріалу; О. Головку та Р. Котику за неодноразову участь у спільних походах, а також за окремі власні спостереження й допомогу в підготовці матеріалу; В. Грищенку за редагування тексту статті. Також дякуємо адміністрації Хмельницької АЕС за сприяння й надання інформації щодо водойми-охолоджувача, Українському центру кільцювання птахів за надання інформації по мічених птахів.

ЛІТЕРАТУРА

- Бучко В.В. (1996): Бурштинське водосховище та прилеглі території, як унікальні ділянки концентрації рідкісних і зникаючих видів птахів. - Території що важливі для збереження птахів в Україні – ІВА програма. К. 131-132.
- Горбань І.М., Горбань Л.І. (2004): Зимуючі водно-болотні птахи в долині верхів'я Західного Бугу. - Обліки птахів: підходи, методики, результати. Зб. наукових статей другої міжнародної науково-практ. конфер., 26–30 квітня 2004 р. Житомир. 87-89.
- Гребінь В.В., Хільчевський В.К., Шашук В.А., Чунар'єв О.В., Ярошевич О.Є. (2014): Водний фонд України: Штучні водойми – водосховища і ставки. К.: «Інтерпрес ЛТД». 1-164.
- Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д., Гаврилюк М.Н. (2013): Видовий состав и структура населения водоплавающих и околоводных птиц, зимующих на Днепре в районе Каневской ГЭС. - Беркут. 22 (1): 1-13.
- Ільчук В.П. (2014): Зимові орнітофауна водосховища Хмельницької АЕС у 2007–2010 рр. - Авіфауна України. 5: 25-31.
- Кийко А.О. (1990): Зимові орнітофауна Бурштинського водосховища та її охорона. - Орнітофауна західних областей України та проблеми її охорони. Луцьк. 102-105.
- Кийко А.О. (1996): Бурштинське водосховище, як місце постійної зимівлі водно-болотних птахів. - Території що важливі для збереження птахів в Україні – ІВА програма. К. 145-148.
- Костюшин В.А. (2014): Зимовки водоплаваючих птахів на Київському і Каневському водохранилищах в 2011–2012 гг. - Авіфауна України. 5: 31-36.
- Матеріали орнітологічних спостережень на території західних областей України за 1994 рік. - Troglodytes. Луцьк, 1995. 5: 17-43.
- Новак В.О., Новак Л.М. (1998): Орнітофауна Хмельницької області (фауністична характеристика). Хмельницький: «Майбуття». 1-27.
- Орнітологічні спостереження на території західних областей України за 1993 рік. - Каталог орнітофауни зах. обл. України. Орнітоф. спостереж. за 1993 р. Львів, 1994. 4: 10-28.
- Про створення національного природного парку «Мале Полісся». Указ Президента України № 420/2013 від 02.08.2013. Офіційний вісник Президента України від 19.08.2013. 2013 р., № 20, стор. 5, стаття 671.
- Протасов А.А., Семенченко В.П., Силаєва А.А., Тимченко В.М., Бузевич І.Ю., Гулейкова Л.В., Дьяченко Т.Н., Морозова А.А., Юришинец В.И., Ярошенко Л.П., Примак А.Б., Морозовская И.А., Масько А.Н., Голод А.В. (2011): Техно-экосистема АЭС. Гидробиология, абиотические факторы, экологические оценки. К.: Институт гидробиологии НАН Украины. 1-234.
- Струс Ю.М., Сकिран М.В. (2015): Зимівлі водоплавних і навколоводних птахів в Добротвірському водосховищі у 2009–2014 роках. - Troglodytes. 5-6: 7-15.
- Червона книга України. Тваринний світ / Ред. І.А. Акімов. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 1-624.
- Bibli C.J., Burgess N.D., Hill D.A. (1992): Bird census Techniques. Academic Press. London. 1-257.
- Updated list of officially adopted Emerald sites (December 2019). Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats. 39th meeting Standing Committee. Strasbourg, 3–6 December 2019. 33-45.